

doktoru Safiye Erol, mimar Ekrem Hakkı Ayverdi, edip, mütefekkir ve mutasavvıf Samiha Ayverdi talebelerinden birkaçıdır. Devrin şeyhülislâmlarından Haydarîzâde İbrâhim Efendi, Nesîmî Efendi ve Abdullah Efendi ile Mısır Keldânî patrik vekili Âbid Efendi de onun müntesiplerindedir.

Eserleri. 1. *Muktezâ-yı Hayat* (İstanbul 1308). Balıkesir’de bulunduğu sırada hazırladığı fen ve tabiat bilgisi kitabı mahiyetinde bir eserdir. Müellif mukaddimede eseri Fransızca kitaplardan tercüme ederek hazırladığını söyler. 2. *Rehber-i Sâlikin* (İstanbul 1327). Tarikat usul ve âdâbına dair bir risâledir. 3. *Tuhfe-i Ken’an* (İstanbul 1327). 340 kadar hadisin ve İmam Bûsirî’nin *Kaşide-tü’l-bürde*’sinin yine nazmen tercümesidir. Ayrıca müellifin bazı ilâhilerini ihtiva etmektedir. 4. *Ahmed er-Rifâi* (İstanbul 1340). Ahmed Rifâi ve tarikati hakkında Türkçe’de yazılmış en geniş eserdir. İçinde müellifin bazı ilâhileri de bulunmaktadır. Sonuna Ahmed Rifâi’nin elli iki hisbi eklenmiştir. 5. *İlâhiyyât-ı Ken’an* (İstanbul 1341). Yukarıda adı geçen iki eserindeki ilâhilerle birlikte diğer şairlerini ihtiva etmektedir. Manzumelerin büyük çoğunluğu aruzla yazılmıştır. Sünbül Efendi ve Merkez Efendi için yazdığı iki manzume Hattat Aziz Efendi tarafından büyük birer levha halinde yazılmış ve bu zatların sandukalarının baş ucuna konulmuş olup halen mevcuttur. Kitabın ikinci kısmında bizzat kendisinin, bestekâr İzzeddin Hümâyî Elçiçoğlu ve Muallim Kâzım beylerin bestelediği yetmiş beş kadar ilâhinin notası verilmiştir. Eserin Yusuf Ömürlü tarafından hazırlanan ikinci kısmında yeni bestelenmiş bazı ilâhilerle ilk baskıda yer alan ilâhilerin sadece bestelenmiş olanlarına yer verilmiş (İstanbul 1974), Yusuf Ömürlü ve Dincer Dalkılıç’ın yaptığı son baskısında ise (İstanbul 1988) günümüz bestekârlarının bazı bestelerinin notaları ilâve edilerek bestelenmiş eserlerin notaları ve Kenan Rifâi’nin bütün manzumeleri bir araya getirilmiştir. 6. *Şerhli Meşnevî-i Şerif* (İstanbul 1973, 2000). Mevlânâ’nın *Meşnevî*’sinin I. cildinin şerhi olan eser, dergâhtaki mesnevi derslerinde Ziya Cemal Büyükkasay, Semiha Cemal ve Semiha Ayverdi gibi talebelerinin tuttuğu notaların daha sonra bir heyet tarafından karşılaştırılarak bir araya getirilmesiyelâ oluşturulmuş, derleme bu heyette bulunan Nihad Sâmi Banarlı’nın kalemiyle günümüz Türkçe’sine kazandırılmıştır.

Mesnevi şerhleri arasında hususi bir kıymeti olan eser çağımızın dinî-tasavvufî nesir Türkçe’sine güzel bir örnektir. 7. *Sohbetler* (haz. Samiha Ayverdi, iki cilt, Ankara 1991-1992, tek cilt, İstanbul 2000). Kenan Rifâi’nin damadı Ziya Cemal Büyükkasay’un 1922-1925 yılları arasında dergâhta tasavvuf sohbetlerinden “Selâmlık Notları” başlığıyla tuttuğu notlar ve Ziya Cemal Bey’in kız kardeşi Semiha Cemal ile Samiha Ayverdi’nin aile içindeki tasavvuf sohbetlerinden derlediği notlardan meydana gelmiştir. Ayrıca *Ken’an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* adlı kitabın sonunda (s. 294-476) Kenan Rifâi’nin sohbetlerinden derlenmiş bir bölüm bulunmaktadır. Samiha Ayverdi’nin *Dost* adlı eseri Kenan Rifâi hakkında yazılmış bir biyografi olup bu kitap da Samiha Ayverdi ve Semiha Cemal’in sohbetlerden derlediği notları ihtiva etmektedir (s. 57-162).

BİBLİYOGRAFYA :

Samiha Ayverdi – Nezihe Araz, “Birinci Etüd”, *Ken’an Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, İstanbul 1951, s. 9-207; Safiye Erol, “İkinci Etüd”, a.e., s. 208-266; Sofi Huri, “Üçüncü Etüd”, a.e., s. 267-283; Mustafa Tahrallı, “Ken’an Rifâi”, *Sahâbeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul 1996, IX, 440-444; a.mlf., “Ken’an Rifâi (Büyükkasay)”, *TDEA*, V, 278-279; Samiha Ayverdi, *Dost*, İstanbul 1999.

MUSTAFA TAHRALI

KENDİNİ BEĞENME

(bk. UCB).

KENGERİLER

(bk. MÜSÂFİRİLER).

KENNÜN

(كَنُون)

Abdullah

b. Abdissamed Kennün el-Hasenî
(1908-1989)

Arap dili ve edebiyatına dair
eserleriyle tanınan
Faslı yazar.

Fas’ın Fez şehrinde doğdu. Berberî asıllı bir aileye mensuptur. Kennün adının aslı Berberîce “ay” anlamına gelen Gennün’dur. Kennün 1912 yılında, Mağrib’e Fransız manda idaresi hâkim olunca ailesiyle birlikte Tanca şehrine göç etti. Küttâb Mektebi’nde ilk öğrenimini ve hıfzını tamamladıktan sonra babası Abdüssamed

Kennün ve Karaviyyin Medresesi âlimlerinden çeşitli alanlarda ders aldı. Yirmi yaşında öğretmen oldu. 1936 yılında gazete ve dergilerde makaleler yazmaya başladı. Önce özel bir İslâmî okul açtı, ardından Tanca’da İslâm Enstitüsü’nü (el-Ma’hedü’l-İslâmî) kurdu (1945) ve bu enstitünün 1953’e kadar müdürlüğünü yaptı. Aynı yıl Fransızlar’ın Kral V. Muhammed’i tahttan indirmesi üzerine İspanya yönetimindeki Tıtvân’a gitti. Burada el-Ma’hedü’l-âlî’de öğretim üyeliği ve Kral Hasan Araştırma Enstitüsü’nde müdürlük yaptı. Bir süre sonra Tıtvân adalet bakanı olarak tayin edildi. 1955’te V. Muhammed sürgünden dönünce bakanlıktan istifa ederek Tanca’ya döndü. Aynı yıl kral tarafından Tanca genel valiliğine getirildi. 1955’te Suriye Arap İlim Akademisi’ne, 1961’de Kahire Arap Dil Akademisi’ne üye, Fas Âlimler Birliği’ne genel sekreter olarak seçildi. 1974’te Mekke’de toplanan Dünya İslâm Birliği teşkilâtının kurucu üyelerinden olan Kennün Irak İlim Akademisi, Ürdün Arap Dil Akademisi, Ezher Üniversitesi’ne bağlı İslâm Araştırmaları Akademisi’ne üye seçildi. 1960’ta UNESCO Millî (Vatanî) Komisyonu’na, 1969’da Tıtvân İlim Konseyi’ne üye tayin edildi. 1968’de İhyâü’t-türâsî’l-İslâmî’nin Danışma Meclisi’ne, 1980’de Fas Kraliyet Akademisi ve Taht Vesâyet Konseyi’ne üye oldu. 1989 yılında uzun bir hastalık devresinden sonra vefat etti.

Fas’ı ve Mağrib’i yabancı istilâsından kurtarmak için çalışmalar yapan Kennün, Muhammed Abdülkerim el-Hattâbî’nin başkanlığındaki Vatan Cemiyeti’nin kurucularındandır. Kennün yayın hayatı sekiz yıl süren siyasî ve kültürel dergi *Lisânü’l-dîn*’i, Fas Âlimler Birliği’nin yayını olan *el-Mişâk* gazetesini, ardından *el-İhyâ*’ dergisini çıkardı. *el-Envâr* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Bazı makalelerinde Ebü’l-Vefâ takma adını kullandı. Zengin bir kütüphaneye sahipti. Kahire’deki Câmîatü’l-düvelî’l-Arabîye’ye bağlı Ma’hedü’l-dirâsâti’l-ulyâ’nın dil ve edebiyat araştırmaları öğrencilerine modern Fas edebiyatına dair seri konferanslar verdi. Bunlar *Ehâdis ‘ani’l-edebî’l-Mağribiyyi’l-hadis* adıyla bir kitapta toplandı. Kennün, Arap dili ve edebiyatına ve dinî konulara dair çok sayıda eser kaleme almıştır. Özellikle vatan sevgisi üzerine şiirler yazan Kennün Fas’ın önde gelen şairleri arasında yer alır.

Eserleri. *en-Nübûğu’l-Mağribî fi’l-edebî’l-Arabî* (I-II, Tıtvân 1936; I-III, Bey-

KENNÜN

rut 1961, 1974; I-V, Kahire 1414/1994); *Ümerâ'üne's-şu'arâ'* (Tıtvân 1942); *Med-ħal ilâ târîhi'l-Mağrib* (Tıtvân 1944, 1951, 1958); *et-Te'âşib* (Beyrut 1945); *el-Ķudretü's-sâmiyye li'n-nâşi'eti'l-İslâmiyye* (Tıtvân 1945); *Fazîhatü'l-mübeşşirîn fi ihticâcihim bi'l-Ķur'âni'l-mübîn* (Tıtvân 1946; Mekke 1982); *Zikreyâtü meşâhîri ricâli'l-Mağrib* (Tıtvân 1949; Beyrut 1974); *Ehâdis'ani'l-edebi'l-Mağribiyyi'l-ħadîs* (modern Fas edebiyatına dair konferanslar, Kahire 1964; Dârülbeyzâ 1398/1978); *Erba'u ħazâ'in li-erba'ati'ulemâ' mine'l-Ķarni's-sâliše'aşere* (Kahire 1964); *Mefâhîm İslâmiyye* (Beyrut 1964; Dârülbeyzâ 1984); *Divânü lev-ħât şî'riyye* (Tıtvân 1966); *el-'Aşf ve'r-reyhân* (Tıtvân 1969); *Lukmânü'l-Ĥakîm* (Tıtvân, el-Matbaatü'l-Mehdiyye; Kahire 1969); *İslâm râ'id* (Tıtvân 1971; Rabat 1978); *'Alâ derbi'l-İslâm* (Tıtvân 1972); *Ezhâr berriyye* (Tıtvân 1976); *Ceveldât fi'l-fikri'l-İslâmî* (Tıtvân 1980); *Müntalâkât İslâmiyye* (Tanca 1980); *Erba'üne ħadîşen fi fazli'l-Ķur'ân ve te'allümihi ve ta'lîmihî ve tilâvetihî* (1980, Fas Âlimler Birliği yayınlarından); *Tefsîru süverî'l-mufaşşal mine'l-Ķur'âni'l-Kerîm* (Dârülbeyzâ 1981); *İĳâ'âtü'l-hümûm* (Tanca 1981); *er-Reddü'l-Ķur'âni'alâ küteyyibi "Hel yecûzü'l-i'tikâdü bi'l-Ķur'ân?"* (Beyrut 1982); *el-Ķâdî'İyâz beyne'l-'ilm ve'l-edeb* (Riyad 1983); *Nefyü taĳavvul saĳif 'ale'l-Cenâbi'l-Muħammediyyi's-şerîf* (Dârülbeyzâ 1988); *Tefsîru sûreti Yâsîn* (Dârülbeyzâ 1988); *Ĥubbü'r-Resûl li'n-nisâ'* (Rabat 1988); *Edebü'l-fuĳahâ'* (Dârülbeyzâ 1988); *Encümüs-siyâse* (Dârülbeyzâ 1989); *Mu'as-kerü'l-İmân yetehaddâ'* (Tanca 1989); *Fetâva'l-'allâme 'Abdullah Kennûn* (Tıtvân 1995); *Şınvân ve ğayru şınvân* (Tanca 1995); *Şu'ün İslâmiyye* (Dârülbeyzâ); *el-İslâm ehdâ'* (Tıtvân, ts.; Dârülbeyzâ, ts.). Kennûn'un şerh ve metin neşri türü çalışmaları da vardır (eserleri için bk. M. Hayr Ramazan Yûsuf, I, 335-337).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Kennûn, *el-Müntehab min şî'ri İbn Zâkûr*, Madrid 1941, s. 6-20; *Divânü Meliki Ğurnata Yûsuf III* (nşr. Abdullah Kennûn), Kahire 1965, neşreden giriş, s. 5-6; Hâzîmî, *'Ucâletü'l-mübtedî* (nşr. Abdullah Kennûn), Kahire 1384/1965, neşreden giriş, s. 1-4; Abdülazîz el-Fişţâli, *Menâhilü's-şafâ'* (nşr. Abdullah Kennûn), Tıtvân 1384/1964, neşreden giriş, s. 7-15; Ahmed Mansûr es-Sa'dî, *Resâ'il Sa'diyye* (nşr. Abdullah Kennûn), Tıtvân 1954, s. 11-12; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 105; Ahmed Kabbiş, *Târîhu's-şî'ri'l-'Arabıyyi'l-ħadîs*, Beyrut 1971, s. 182-184; Abdullah b. Abbas Cerrârî, *et-Te'lif ve nehdatühü bi'l-Mağrib*, Rabat

1406/1985, s. 397-402; M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'ıyyün fi ħamsine 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 182-186; Ahmed el-Alâvine, *Zeylül-'A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 131-132; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tetimmetül-'A'lâm li'z-Zirikli*, Beyrut 1418/1998, I, 335-337.

NECÂT EL-MERİNİ

KENYA

Doğu Afrika'da bir ülke.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH ve İSLÂMİYET

Doğuda Somali, kuzeyde Etiyopya, kuzeybatıda Sudan, batıda Uganda (933 km.) ve güneybatıda Tanzanya ile çevrilmiştir; güneydoğusunda Hint Okyanusu ile 500 kilometreyi aşan bir kıyısı vardır. Yüzölçümü 582.650 km² (13.400 km²'lik kısmı göllerle kaplı), nüfusu 28.808.658 (1999), başşehri Nairobi (1.500.000), ikinci büyük şehri Mombasa'dır (465.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

40-100 km. genişliğinde uzanan Rift vadisi tektonik çukurluğunun doğusunda Kenya (5199 m.) ve batısında Elgon (4321 m.) dağları bulunur. Ülkedeki başlıca göller Turkana (Rudolf), Baringo, Mannington, Nakuru, Naivaşa ve Magadi'dir. Hint Okyanusu'na ulaşan akarsuların en önemlileri Tana ve Galana'dır; Nzoia ırmağı ise sadece küçük bir kesimi Kenya'da kalan Victoria gölüne dökülür. Ülkenin ekvatorial kuşakta yer almasına rağmen iklimi yükseklik sebebiyle çeşitlilik gösterir. Sıcaklık kıyı kesimlerinde 20- 32°C, yüksek kesimlerde ise 7- 27°C arasında seyretmektedir. Batının yüksek bölgelerinde yıllık yağış miktarı ortalama 1.000-1.250 mm. iken kuzeyde bu rakam 250 milimetreye düşer. Toprakların % 30'unu tropik ormanlar, geriye kalanını step, savan ve çöller kaplamaktadır.

Kırktan fazla etnik grubun yaşadığı ülkede en kalabalık kesimi toplam nüfusun % 99'unu Kikuyu (% 22), Luhya (% 14), Luo (% 13), Kalenjin (% 12), Kamba (% 11), Kisii (% 6), Meru (% 6) ve diğer Afrikalılar (% 15) meydana getirirken Arap, Asyalı (Hintli) ve Avrupalılar'ın oranı % 1'dir. İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) üyesi olan Kenya'nın resmî dili İngilizce ve Sevâhili'dir (Swahili); ayrıca kırk civarında yerli dili konuşulur. % 15'i şehirlerde yaşayan nüfusun çoğunluğu tarım, hayvancılık, balıkçılık, el sanatları ve ticaret alanlarında çalışmaktadır. Resmî kayıtlarda ve Batılı kaynaklar-

da nüfusun % 53'ü hıristiyan (% 27 Protestan, % 26 Katolik) ve % 6-7'si müslüman olarak gösterilirken müslümanlar kendileri için % 25 ile % 40 arasında değişen farklı oranlar vermektedirler. Toplam 63.800 km. karayolu ve 2733 km. uzunluğundaki demiryolu ağının dışında özellikle Victoria gölünde ve Lamu, Mombasa, Malindi gibi liman şehirleri arasında deniz taşımacılığı yapılır. Ülkede toplam yirmi bir havaalanı bulunmaktadır.

Tarım alanında Afrika'nın örnek bir ülkesi olan Kenya'da başlıca mısır, buğday, darı, çay, kahve, tütün ve pamuk yetiştirilmektedir. Hayvancılık ve balıkçılık da ekonomide önemli bir yer tutar. Ülkenin tabii kaynakları arasında altın, yakut, mermer ve soda başta gelir. En önemli sanayi kolları gıda, metalürji, kimya, dokuma, çimento ve petrol rafine tesisleridir. Dışarıdan ham petrol, sanayi ve tarım makineleri, demir ve çelik, motorlu araçlar, petrol ürünleri, gübre ve kâğıt satın alınır.

II. TARİH ve İSLÂMİYET

Kenya tarihi, prehistorik dönemlerde burada yaşayan ve Buşimanlar'ın ataları oldukları sanılan yerli toplulukların üzerine batıdan Bantular'ın, özellikle bunların Kikuyu kolunun ve kuzeyden Luolar'ın gelmesiyle başlar. Avcılık ve toplayıcılıktan tarıma milâttan önce I. binyılda geçmiştir. O çağdan itibaren Afrika sahilleriyle ticaret yapan Fenikeliler, Yunanlılar, İranlılar ve Araplar bu bölgeyle ilgilendiler. VII ile XI. yüzyıllar arasında Araplar sahildeki iskelelerden kumaş ve süs eşyası karşılığında altın, fildişi ve köle alarak Arabistan'a ve Asya'ya satıyorlardı. 1330 yılında İbn Battûta, 1498'de Vasco de Gama tarafından ziyaret edilen ülkenin en önemli şehri Mombasa VIII. yüzyılda Arap tâcirleri tarafından kurulmuştu. 975'te Şîraz sultanının oğlu Hasan b. Ali kumandasında bölgeye düzenlenen sefer sonucunda sahilde ve karşısındaki adalarda ticaret tezgâhları açıldı. XIV. yüzyılın başından XVI. yüzyılın sonuna kadar süren ve Mvita da denilen Şîrâzi hânedanının kurduğu Zenci İmparatorluğu bünyesinde otuz yedi şehir devleti bulunuyordu. Araplar tarafından Afrika ile Uzakdoğu arasında yapılan ticaret sayesinde bölge en iyi dönemini yaşadı. XVI. yüzyılın başlarından itibaren Portekizliler ve diğer Avrupalılar da bölgeye ilgi duymaya başladılar. 1593'te Mombasa'yı işgal eden Portekizliler, Lamu'dan Kilve'ye kadar bütün sahili ele geçirdiler. XVII.